

Нікіфорова О.В.

УДК 330.44:331.52

ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ НЕОДНОРІДНОСТІ СИСТЕМИ РЕГІОНАЛЬНИХ РИНКІВ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Анотація. Піднімається питання про необхідність відмінностей у підходах до порівняльної оцінки регіональних ринків праці та оцінки неоднорідності розвитку системи регіональних ринків праці. Пропонується набір індикаторів для оцінки неоднорідності функціонування системи регіональних ринків праці в Україні. Як метод оцінки неоднорідності пропонується використовувати систему коефіцієнтів варіації.

У рамках запропонованого підходу проводиться оцінка неоднорідності розвитку системи регіональних ринків праці України за ряд років.

Ключові слова: неоднорідність, стан, регіональні ринки праці, система регіональних ринків праці, ринок праці, оплата праці, умови праці, кон'юнктура ринку.

Аннотация. Поднимается вопрос о необходимости различий в подходах к сравнительной оценке региональных рынков труда и оценке неоднородности развития системы региональных рынков труда. Предлагается набор индикаторов для оценки неоднородности функционирования системы региональных рынков труда в Украине.

Как метод оценки неоднородности предлагается использовать систему коэффициентов вариации. В рамках предложенного подхода проводится оценка неоднородности развития системы региональных рынков труда Украины за ряд лет.

Ключевые слова: неоднородность, состояние, региональные рынки труда, система региональных рынков труда, рынок труда, оплата труда, условия труда, конъюнктура рынка.

Summary. The heterogeneity of the system of regional labor markets is the basis for the possible formation of ethnic, national, economic, and political conflicts. This makes it necessary to development of an approach to the assessment of homogeneity of such complex socio-economic system as a national labor market.

The issue of the need to making differences in methodical approaches to comparative assessment of regional labor markets and assessment of heterogeneity of the system of regional labor markets is raised in the article.

The set of indicators to assess the heterogeneity of the system of regional labor markets in Ukraine is proposed in the article. The system of coefficients of variation is suggested to use as a method of evaluating heterogeneity of the system of regional labor markets in Ukraine. The proposed approach assesses the heterogeneity of the system of regional labor markets of Ukraine for a number of years. It was revealed that the regional labor markets of Ukraine differ in their development in terms of wage arrears and migration. On indicators of unemployment, employment and working conditions is planned reduction of heterogeneity of the national system of labor markets.

Keywords: heterogeneity, state, regional labor markets, the system of regional labor markets, labor market, wages, working conditions, market conditions.

Ринок праці, як основа формування умов пропозиції і використання основних для постіндустріальної формації людського і інтелектуального ресурсів, впливає на формування валового національного продукту. Національний ринок складається з системи взаємозв'язаних регіональних ринків праці, що мають власну специфіку і особливості функціонування. Неоднорідність розвитку регіональних ринків праці (далі РРП) як елементів системи веде до невиконання умов рівності рівня і якості життя на території країни, викликає територіальні, етнічні і інші конфлікти, є і причиною і наслідком існування регіонів-донорів і регіонів-реципієнтів.

Безліч робіт українських авторів, таких як Пріймак В., Баранкевіч М., Цицак В., Петрова Т., Пазюк О., Пономарьова О. Герасимчук В. І., Туранський Ю. П., і ін., ілюструють відмінності формування трудового капіталу і потенціалу регіонів України. Для оцінки стану регіональних ринків праці авторами найчастіше пропонуються інтегральні узагальнюючі показники, різні за видами і способами побудови. На основі цих показників регіональні ринки ранжуються від «найгіршого» до «якнайкращого» за агрегованою оцінкою. При цьому не враховується сутність відмінностей в розвитку регіональних ринків праці, якісна структура неоднорідності губиться при переході від конкретних показників, що відображають окремі аспекти ринку до узагальнюючого інтегрального показника.

Виходячи з вищесказаного, метою даної статті є оцінка і аналіз неоднорідності і асиметричності розвитку системи регіональних ринків праці в Україні в розрізі окремих індикаторів функціонування ринку праці.

Під неоднорідністю функціонування системи регіональних ринків праці розумітимемо наявність істотних відмінностей в основних індикаторах функціонування і розвитку регіональних ринків. Інструментом оцінки в цьому випадку можуть виступати коефіцієнти варіації, що відображають мінливість сукупності ринків по окремих індикаторах.

Як було доведено в [1] порівняльний аналіз системи регіональних ринків праці доцільно проводити в розрізі наступних трьох основних його аспектів: кон'юнктури регіонального ринку праці, досягнутого рівня умов і оплати праці. Як непряму оцінку стану ринку праці також можна використовувати показники міграції [2]. Виходячи з необхідності представлення всіх вище перелічених аспектів ринку було сформовано простір ознак для оцінки асиметричності і неоднорідності розвитку системи РРП України.

Обрані показники характеризує регулярність їх збору в рамках офіційної статистики і обхват різних аспектів функціонування регіональних ринків праці України. Ці показники: потреба підприємств в робочій силі на кінець звітного періоду – x_1 ; рівень безробіття за методологією Міжнародної організації праці

(МОП) в % до економічно-активного населення працездатного віку в регіоні – x2; рівень зареєстрованого безробіття (% до працездатного віку) – x3; заборгованість по виплаті заробітної плати на кінець звітного періоду, млн. грн. – x4; середня заробітна плата з розрахунку на того, що одного працює, грн. – x5; кількість потерпілих від травматизму, пов'язаного з виробництвом у розрахунку на 1000 працюючих, осіб – x6; кількість загиблих від травматизму, пов'язаного з виробництвом у розрахунку на 1000 працюючих – x7; рівень економічної активності (у % до населення 15-70 років) – x8; сальдо внутрішньої міграції на 1000 осіб – x9; сальдо зовнішньої міграції на 1000 осіб – x10.

Показники x1-x3 і x8 характеризують кон'юнктуру регіональних ринків праці, а саме незадоволений попит на робочі місця і робочу силу, економічну активність населення, індикатори x4 і x5 - рівень оплати праці в регіоні, індикатори x6-x7 – умови праці і, нарешті, x9-x10 – міграцію населення регіону.

Оцінити неоднорідність і асиметричність розвитку системи регіональних ринків праці України пропонується на основі розрахунку коефіцієнтів варіації для статистичних рядів значень індикаторів стану регіональних ринків за роками (дані з [3]). Оскільки коефіцієнти варіації – безрозмірні величини, то на їх основі вдасться вивчити не тільки зміну значень окремого показника стану окремих регіональних ринків праці за досліджуваній період, але і оцінити ступінь неоднорідності розвитку системи ринків праці за всіма показниками загалом.

Виділяють наступні ключові типи оцінок варіації: коефіцієнт варіації по середньому квадратичного відхиленню; коефіцієнт варіації по середньому лінійному відхиленню; коефіцієнт варіації по розмаху.

Найбільш поширеною формою коефіцієнта варіації є коефіцієнт варіації по середньому квадратичному відхиленню. Він розраховується за формулою:

$$V_i^\sigma = \frac{\sigma_i}{|\bar{x}_i|},$$

де V_i^σ - коефіцієнт варіації за індикатором x_i ;

σ_i – середньоквадратичне відхилення показника x_i за РРП України;

\bar{x}_i – середнє значення показника x_i за РРП України.

За даними таблиці. 1. можна зробити вивід про зниження неоднорідності розвитку РРП за такими показниками як потреба підприємств в робочій силі (x1), рівень зареєстрованого і розрахованого за методологією МОП безробіття (x2 і x3), середня заробітна плата (x5), кількість загиблих в результаті виробничого травматизму (x7), рівень економічної активності (x8).

Виходячи з аналізу динаміки зміни коефіцієнтів варіації видно, що відмінності в стані РРП за показниками x2, x3 (що характеризує рівень безробіття на РРП) і показником x5 (заборгованість по виплаті заробітної плати) мають дуже схожу динаміку змін.

Таблиця 1. Значення коефіцієнту варіації за середньоквадратичним відхиленням для системи РРП України

Найменування індикатора	Роки												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
x1	1,3	1,23	1,18	1,08	1,21	1,23	1,13	1,07	0,94	0,9	0,93	0,89	0,85
x2	0,17	0,24	0,25	0,24	0,2	0,28	0,19	0,19	0,2	0,16	0,19	0,18	0,18
x3	0,33	0,29	0,28	0,28	0,31	0,38	0,29	0,29	0,29	0,26	0,28	0,28	0,28
x4	0,89	1,34	1,37	1,52	1,26	1,18	1,11	1,25	1,54	1,01	1,27	1,27	1,27
x5	0,22	0,21	0,2	0,18	0,17	0,26	0,14	0,13	0,12	0,11	0,11	0,10	0,08
x6	1,19	1,05	0,95	0,87	0,82	0,8	0,73	0,76	0,79	1,88	1,08	1,10	1,12
x7	0,57	0,39	0,44	0,31	0,34	0,41	0,4	0,48	0,4	0,4	0,38	0,38	0,37
x8	0,06	0,09	0,08	0,07	0,04	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03	0,01	0,01	0,00
x9	1,55	3,34	3,12	1,53	1,33	1,42	1,44	1,39	1,55	1,92	1,26	1,15	1,04
x10	0,61	0,61	0,62	0,66	1,47	58,6	4,73	4,44	1,85	1,48	11,01	11,64	12,28

Загальна картина свідчить про поступове зменшення значень коефіцієнтів варіації, а значить і про зниження нерівномірності розвитку в системі РРП України за даними показниками. Спостерігається якийсь сплеск оцінок в 2005 р., проте і він відбувається по всіх трьом показникам симетрично.

Ще одним варіантом оцінювання неоднорідності РРП є розрахунок значень коефіцієнта варіації по середньому лінійному відхиленню:

$$V_i^l = \frac{l_i}{|\bar{x}_i|},$$

де V_i^l - коефіцієнт варіації за індикатором x_i ;

l_i – середнє лінійне відхилення показника x_i за РРП України;

\bar{x}_i – середнє значення показника x_i за РРП України.

Розраховані за роками для всіх індикаторів стану РРП значення даного коефіцієнта наведені в таблиці 2. В табл. 3 наведені розрахункові значення найбільш чутливого до змін динаміки показника – коефіцієнта варіації за розмахом.

Таблиця 2. Значення коефіцієнта варіації за середнім лінійним відхиленням для системи РРП України

Найменуван-ня індикатора	Роки												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
x1	0,78	0,72	0,71	0,62	0,7	0,73	0,69	0,69	0,59	0,63	0,62	0,60	0,59
x2	0,13	0,18	0,22	0,19	0,17	0,21	0,17	0,17	0,18	0,13	0,17	0,16	0,16
x3	0,28	0,21	0,22	0,22	0,23	0,29	0,23	0,24	0,25	0,22	0,24	0,24	0,24
x4	0,53	0,74	0,75	0,83	0,67	0,64	0,63	0,72	0,85	0,66	0,74	0,75	0,75
x5	0,19	0,18	0,17	0,15	0,14	0,16	0,11	0,11	0,1	0,1	0,08	0,07	0,06
x6	0,67	0,57	0,53	0,51	0,49	0,49	0,45	0,46	0,49	0,96	0,61	0,62	0,63
x7	0,34	0,24	0,31	0,23	0,25	0,28	0,27	0,28	0,29	0,25	0,26	0,26	0,25
x8	0,04	0,07	0,05	0,05	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,00	0,00
x9	1,21	2,66	1,99	1,09	0,99	1,05	1,09	1,02	1,12	1,48	0,93	0,85	0,77
x10	0,47	0,53	0,47	0,47	1,02	34,4	2,51	2,11	1,18	0,96	6,30	6,64	6,99

Формула для його розрахунку наступна:

$$V_i^r = \frac{R_i}{\bar{x}_i},$$

де V_i^r - коефіцієнт варіації за розмахом для індикатора стану РРП x_i ;

R_i – розмах варіації показника x_i в системі РРП України;

\bar{x}_i – середнє значення показника x_i за РРП України.

Таблиця 3. Значення коефіцієнта варіації за розмахом для системи РРП України

Найменуван-ня індикатора	Роки												
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
x1	0,78	0,72	0,71	0,62	0,7	0,73	0,69	0,69	0,59	0,63	0,62	0,60	0,59
x2	0,13	0,18	0,22	0,19	0,17	0,21	0,17	0,17	0,18	0,13	0,17	0,16	0,16
x3	0,28	0,21	0,22	0,22	0,23	0,29	0,23	0,24	0,25	0,22	0,24	0,24	0,24
x4	0,53	0,74	0,75	0,83	0,67	0,64	0,63	0,72	0,85	0,66	0,74	0,75	0,75
x5	0,19	0,18	0,17	0,15	0,14	0,16	0,11	0,11	0,1	0,1	0,08	0,07	0,06
x6	0,67	0,57	0,53	0,51	0,49	0,49	0,45	0,46	0,49	0,96	0,61	0,62	0,63
x7	0,34	0,24	0,31	0,23	0,25	0,28	0,27	0,28	0,29	0,25	0,26	0,26	0,25
x8	0,04	0,07	0,05	0,05	0,03	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,01	0,00	0,00
x9	1,21	2,66	1,99	1,09	0,99	1,05	1,09	1,02	1,12	1,48	0,93	0,85	0,77
x10	0,47	0,53	0,47	0,47	1,02	34,4	2,51	2,11	1,18	0,96	0,74	0,7	0,67

Коефіцієнти варіації по середньому лінійному відхиленню (табл. 2) і по розмаху (табл. 3), підтверджують отриманий, виходячи з даних табл. 1, вивід про існуючі тенденції зміни неоднорідності розвитку в системі регіональних ринків праці України. А саме: неоднорідність розвитку знижується за такими індикаторами як x1-x3, x5, x7-x8, і посилюється за показниками x4, x6, x9-x10.

Таким чином, в рамках оцінки неоднорідності розвитку системи регіональних ринків праці в Україні в розрізі окремих індикаторів найбільша варіація, а значить і неоднорідність розвитку, по регіонах була виявлена за показниками потреби підприємств в робочій силі на кінець звітного періоду (x1), заборгованості по виплаті заробітної плати (x4), кількості потерпілих від травматизму, пов'язаного з виробництвом (x6), і по сальдо зовнішньої міграції (x10). Показово, що в даний перелік не потрапили рівні безробіття населення і заробітної плати.

Крім того, проведений аналіз дозволив отримати висновок щодо зниження неоднорідності функціонування системи регіональних ринків праці по прямих індикаторах стану ринків (кон'юнктура, оплата праці), і збільшення неоднорідності за непрямыми показниками (заборгованість по заробітній платі, внутрішня і зовнішня міграція).

Джерела та література:

1. Нікіфорова О. В. Аналіз неоднорідності розвитку регіональних ринків праці України / О. В. Нікіфорова. // Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут". Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ "ХПІ". – 2010. – №58. – С. 83-92.
2. Регіональна асиметрія трудових ресурсів як індикатор стану економічної безпеки соціально-економічних систем різних рівнів під впливом глобалізаційних процесів / Регіональна економіка. – №1. – 2010. – с. 56-63.
3. Офіційний сайт служби статистики України. – Режим доступа : www.ukrstat.gov.ua